

PŘÍLOHA 2

fajnova **CENTRUM**

**KOMPLETNÍ PROFIL
ÚZEMÍ MĚSTSKÉHO
OBVODU MOaP**

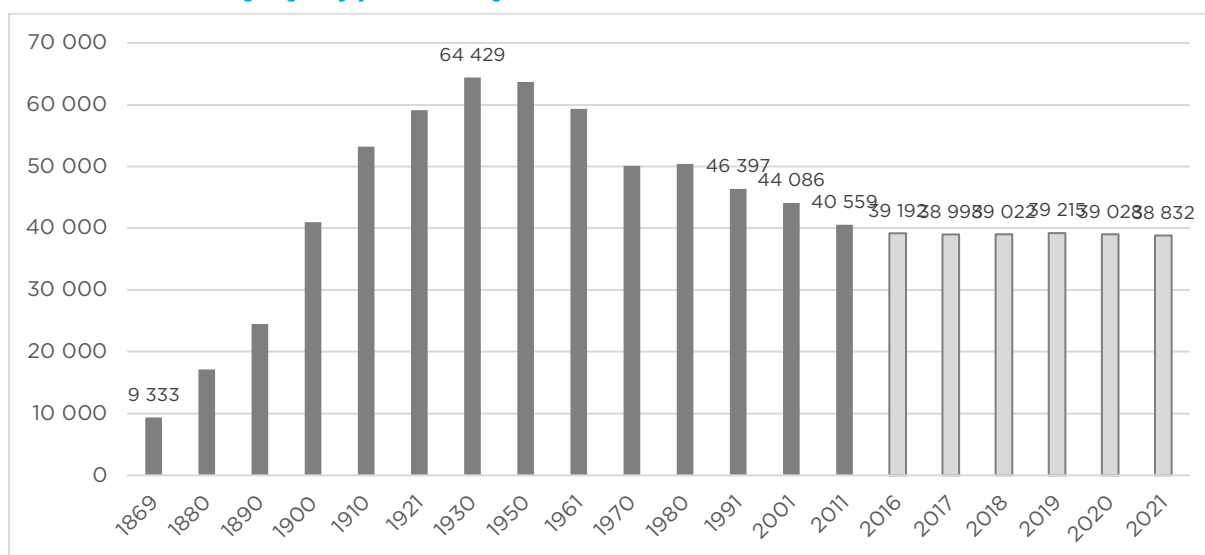
OBSAH

Bydlení a kvalita života.....	2
MOaP jako centrum Ostravy a kraje.....	8
Komunitní a udržitelný rozvoj.....	13
Komunity a jejich potřeby	16

Bydlení a kvalita života

Bydlení představuje základní lidskou potřebu, její naplňování vytváří předpoklady pro život v daném sídle a podmiňuje místní spotřebu. Svého populačního vrcholu Ostrava dosáhla v roce 1991, do roku 2021 však ztratila 10,6 % obyvatelstva. Rovněž městský obvod MOaP dlouhodobě trápí populační úbytek, ten má však jiné příčiny a charakteristiky, než je tomu v případě území celého města. Zprvu, populační úbytek v MOaP je dlouhodobější; populační vrchol byl zaznamenán v roce 1930 s 64 429 obyvateli a do roku 2021 klesal (viz Graf 1). Tento jev je z velké části způsoben nedostatečnou bytovou výstavbou v MOaP, výstavbou nových obytných celků v období socialismu v jiných částech města, suburbanizací¹ po roce 1989, zvyšujícími se nároky na výměru bytů v přepočtu na jedince a celkově negativním migračním saldem.

Graf 1: Historický vývoj počtu obyvatel MOaP

Zdroj: OU, zdroje podkladových dat [3-8], pozn.: období let 2016-2021 je včetně cizinců.

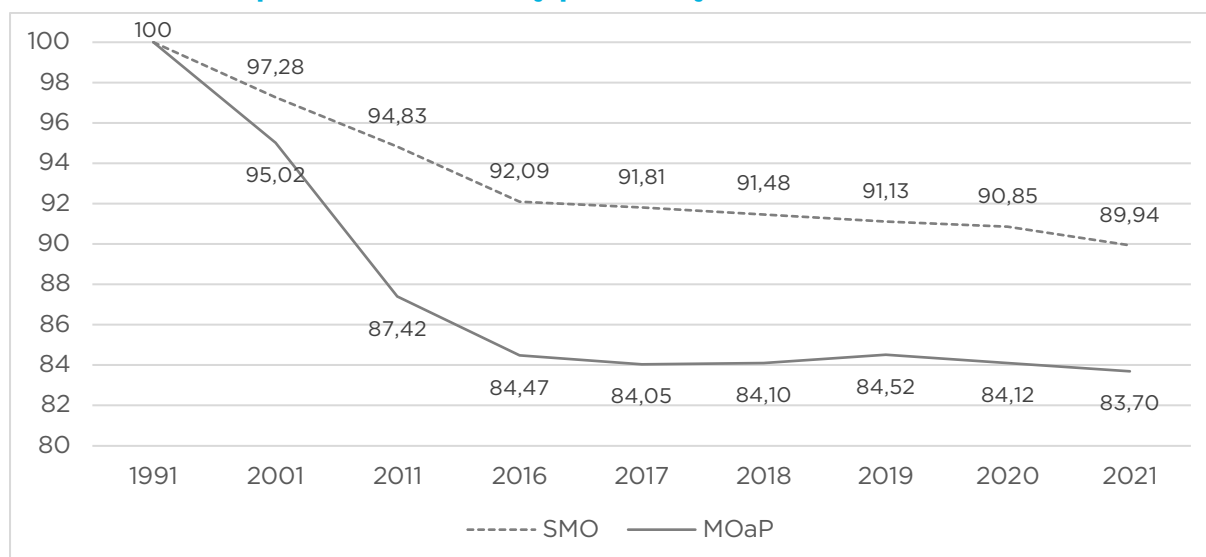
Zadruhé, pokles je intenzivnější v MOaP, než je tomu v případě území celého města; od roku 1930 představoval pokles celých 39,7 %. Tato zvýšená intenzita se projevovala i v období od roku 1991 po současnost. Pokud bude brán rok 1991 jako výchozí hodnota (100 %) pro srovnání městského obvodu s celým územím města, tak v roce 2021 SMO dosahovalo hodnoty 89,93 % a MOaP pouze 83,69 % populace (viz Tabulka 1 a Graf 2).

¹ Pozn.: Suburbanizace představuje proces, kdy se obyvatelstvo stěhuje za hranice města, obvykle do rodinného domu. Za práci a službami však stále zpravidla dojíždí do města.

Tabulka 1: Změna počtu obyvatel Ostravy a MOaP

Rok	Počet obyvatel SMO	Počet obyvatel SMO vůči roku 1991 v %	Počet obyvatel MOaP	Počet obyvatel MOaP vůči roku 1991 v %
1991	327 389	100	46 397	100
2001	318 482	97,28	44 086	95,02
2011	310 464	94,83	40 559	87,42
2016	301 485	92,09	39 192	84,47
2017	300 569	91,81	38 998	84,05
2018	299 483	91,48	39 022	84,10
2019	289 335	91,13	39 215	84,52
2020	297 430	90,85	39 028	84,12
2021	294 446	89,94	38 832	83,70

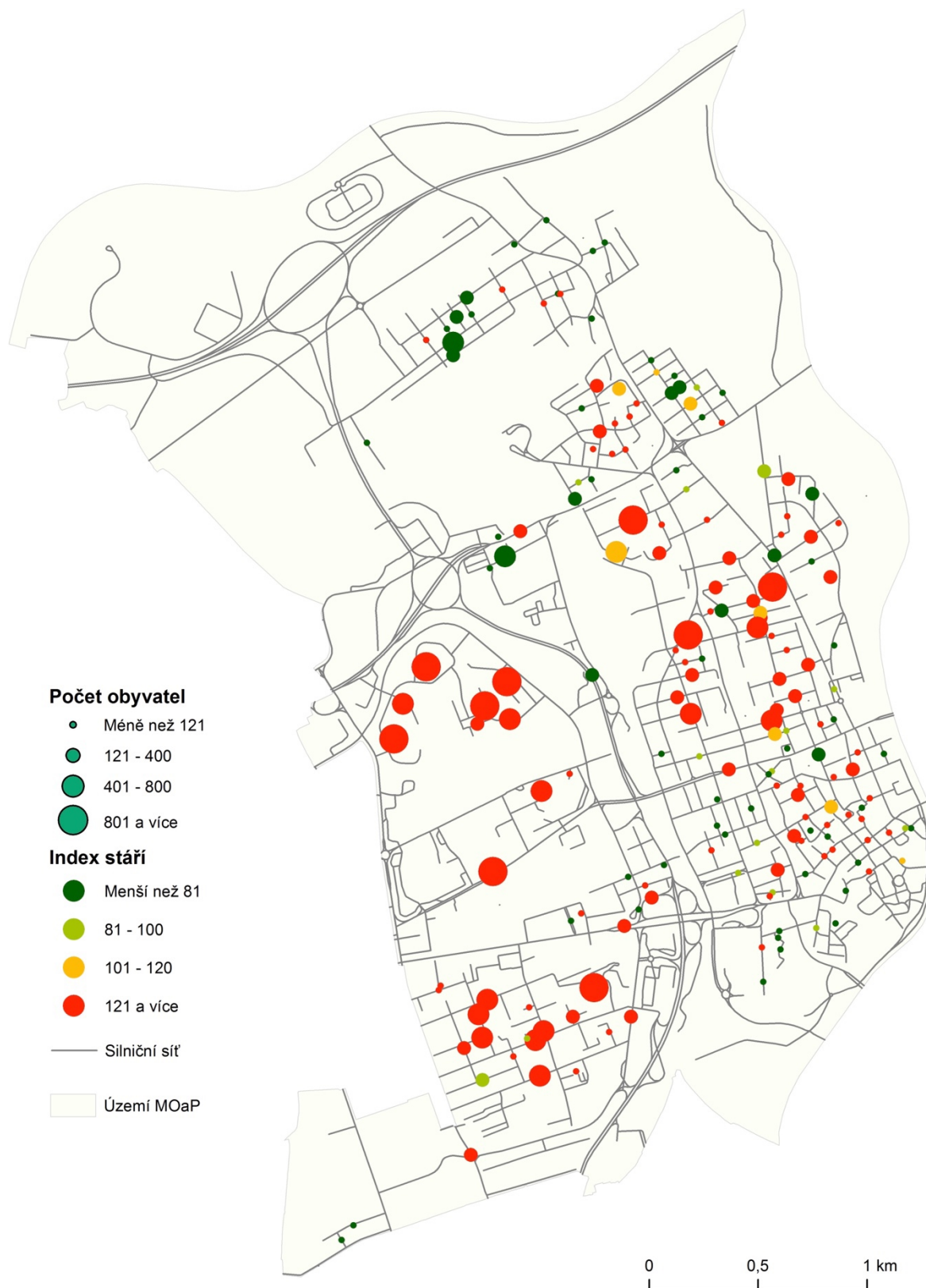
Zdroj: OU, zdroje podkladových dat [3-8], pozn.: období let 2016-2021 je včetně cizinců.

Graf 2: Srovnání procentuální změny počtu obyvatel v SMO a MOaP

Zdroj: OU, zdroje podkladových dat [3-8]; pozn.: rok 1991 představuje hodnotu 100 %, období let 2016-2021 je včetně cizinců.

Zatřetí, počet obyvatel městského obvodu kulminuje a je doprovázen změnou demografického složení obyvatel. V rozmezí let 2017 až 2019 šlo pozorovat opatrný růst počtu obyvatel MOaP, zatímco Ostrava jako celek stále populačně ztrácela. Tento pomalý růst počtu obyvatel byl narušen až pandemií COVID-19, která dle dostupných dat zapříčinila snížení počtu cizinců žijících v obvodu. Cizinci představují významný faktor opatrného populačního růstu MOaP, neboť dle dostupných údajů počet obyvatel s českou národností stále klesá, zatímco počet cizinců narůstá [6].

Mapa 1: Index stáří obyvatelstva MOaP

Zdroj: OU, data za rok 2021, zdroj podkladových dat [6]

Index stáří vyjadřuje podíl obyvatel ve věku 65 a více let na 100 dětí do 15 let věku. Index v MOaP v roce 2022 bude nabývat hodnoty přibližně 133 (v Česku nabýval index stáří v roce 2021 hodnotu 127). MOaP je však z pohledu sociálních a ekonomických indikátorů rozmanitým obvodem a index stáří není v tomto ohledu výjimkou. Napříč městským obvodem lze pozorovat oblasti s významnou koncentrací obyvatel s vyšším věkem, jmenovitě se jedná o Fifejdy, Šalamoun a Jindřišku. Naopak oblasti s menšími kapsami mladšího obyvatelstva lze nalézt napříč celým městským obvodem se zvýšenou koncentrací v historickém jádru, Jindřišce a Přívozu. Index stáří však představuje poměrně nejednoznačný indikátor, neboť vyjadřuje pouze věkovou skladbu obyvatelstva, přičemž nikterak nezohledňuje další indikátory, které se k tomuto obyvatelstvu váží. Při znalosti území je tento indikátor však nápomocný pro formování opatření vhodných pro dané oblasti. V oblastech se starším, primárně majoritním obyvatelstvem, je vhodné vytvářet prostředí, které bude usnadňovat pohyb osob se sníženou pohyblivostí a podporovat aktivní životní styl seniorů. V oblastech s mladším, avšak stále primárně majoritním obyvatelstvem, je příhodné realizovat „standardní“ opatření pro volnočasové vyžití dětí a dospívajících a vytvářet bezpečné prostředí pro rodiny s dětmi. V místech s vyšší koncentrací mladšího, primárně minoritního obyvatelstva, je vhodné obdobná opatření obohatit o aktivity vedoucí k sociálnímu začleňování.

Z pohledu nabídky nájemního bydlení je nejvýznamnějším aktérem na území městského obvodu společnost Heimstaden s.r.o., která má ve svém portfoliu 2 892 bytů (údaj platný ke konci roku 2021). Společnost se v současnosti prezentuje jako otevřenější pro spolupráci s veřejnou správou, než tomu bylo u jejích předchůdců, což lze využít pro formování nových opatření s cílem oživit problematičtější lokality. Dalším významným hráčem na poli nájemního bydlení je samotný městský obvod MOaP, který má ve správě v současnosti 1 566 bytových jednotek. Z tohoto počtu je však 327 bytů prázdných, což je dáno jejich špatným technickým stavem. Počet volných bytů se však po roce 2015, kdy jich bylo 404, daří postupně snižovat díky významnému nárůstu investic městského obvodu do obnovy bytového fondu. Navzdory zvyšujícímu se nájmu obecního bydlení – v roce 2021 byl v MOaP průměr přibližně 74 Kč za m² (viz Tabulka 2) lze konstatovat, že nájem v nemovitostech MOaP zdaleka nedosahoval průměrné výše nájemného v Ostravě, kde je udávána výše v závislosti na lokalitě a technickém stavu v průměru 165-190 Kč/m² [9]. Z tohoto pohledu lze vnímat výši obecního nájmu dvojí optikou, jednak poskytuje prostor pro opatrný růst cen nájmu a potenciálně tedy i možný zdroj financí pro obnovu bytového fondu (s možným budoucím využitím jako startovací bydlení apod.) a další projekty obvodu. Nižší než tržní cenou městský obvod MOaP rovněž poskytuje bydlení pro obyvatele, kteří by na tržní nájemné pravděpodobně

nedosáhli². V současné době je v MOaP takto vyčleněno 61 bytů. Celkově lze shrnout, že úspěšnost zabydlených rodin v udržení si bytu byla v Ostravě (80 %) na úrovni celostátního průměru (84 %) [10].

Tabulka 2: Bytový fond ve správě městského obvodu

Rok	Celkový počet bytů	Počet obsazených bytů	Počet volných bytů	Roční výnosy z nájmu za byty v Kč	Průměrná sazba nájemného v Kč/m ²
2010	1 660	1 446	214	56 752 737	52,61
2011	1 653	1 325	328	50 989 123	52,95
2012	1 622	1 301	321	48 090 425	53,19
2013	1 603	1 242	361	46 759 466	54,14
2014	1 594	1 213	381	46 007 532	55,05
2015	1 590	1 186	404	45 864 238	55,82
2016	1 580	1 205	375	46 868 815	57,02
2017	1 569	1 227	342	49 179 423	59,17
2018	1 564	1 225	339	52 059 431	61,56
2019	1 563	1 204	359	54 031 167	63,36
2020	1 566	1 220	346	56 623 885	66,73
2021	1 566	1 239	327	63 741 372	73,84

Zdroj dat: [11]; pozn.: stav vždy k 31.12. daného roku

Na území městského obvodu v posledních letech narůstalo množství investic do bydlení, a to jak veřejného, tak i soukromého sektoru. Mezi významné investice SMO do bydlení na území městského obvodu lze zařadit kupříkladu Rezidence Husova, Střelníční či Janáčkova, přičemž další projekty jsou realizovány či připravovány; jedná se např. o Nové Lauby, přestavbu výškové budovy Ostrčilova, Rezidence Stodolní apod. Z projektů soukromého sektoru lze zmínit jak menší projekty jako Rezidence Preslova, které pomáhají obvod postupně zahušťovat, tak i projekty, které významně rozšiřují zástavbu obvodu, jako je Nová Karolina.

Vývoj městského obvodu z pohledu počtu obyvatel významně ovlivňuje kvalita života a její jednotlivé aspekty. Mezi nejvýznamnější aspekty v tomto ohledu pravděpodobně patří míra kriminality a vnímaný pocit bezpečí daného území. Území městského obvodu dlouhodobě patří v rámci Česka mezi oblasti s nejvyšší mírou kriminality, nicméně nijak nevybočuje při srovnání s obdobnými prostory velkých českých měst. Nejvyšší výskyt trestné činnosti byl zaznamenán v obvodním oddělení Ostrava – střed, kde index kriminality v roce 2020 dosáhl hodnoty 1 587 trestných činů na 10 tisíc obyvatel. Pro srovnání, index kriminality obvodního oddělení Ostrava

² Osoba se nachází v bytové nouzi, pokud: a) nemá zajištěno (osoba bez domova) nebo nevlastní bydlení (osobní vlastnictví, družstevní podíl), bydlí v nejistém (bez nájemní nebo podnájemní smlouvy) nebo nevyhovujícím (žije v obydlí, které není zkolaudováno pro bydlení) bydlení, nebo b) společně s osobami, se kterými je posuzována, vynakládá více než 40 % svých započitatelných příjmů na bydlení a zároveň ji po úhradě nákladů na bydlení nezbude částka vyšší než 1,6násobek životního minima.

– Přívoz ve stejném roce činil 362³. Mezi nejčastěji páchané trestné činy patřily krádeže bez vloupání, majetková trestná činnost, krádeže vloupáním a násilná trestná činnost. Zmíněné trestné činy jsou páchany především v obchodních centrech (zejména OC Karolina), na zastávkách MHD a v restauračních zařízeních či jejich blízkosti (dlouhodobě na Stodolní ulici).

Oproti reálné kriminalitě je pocit bezpečí založen na vnímání obyvatel, zda a do jaké míry se v určitých místech v Ostravě cítí (ne)bezpečně. Problematicky vnímaná místa v rámci městského obvodu lze kategorizovat na společensky významná místa charakteristická vyšší koncentrací lidí (Stodolní ulice, Masarykovo náměstí aj.), parky (Sad Dr. Milady Horákové aj.), přestupní body veřejné dopravy (Frýdlantské mosty, Hlavní nádraží, Sad Boženy Němcové aj.) a problematické rezidenční lokality (oblasti okolo ulic Palackého, Cihelní a Jílová, které jsou považovány za sociálně vyloučené lokality⁴) (Příloha 4).

Přičemž je potřeba zdůraznit, že oblasti s nejvyšší mírou skutečné kriminality a oblasti, ve kterých se obyvatelé necítí bezpečně, nejsou mnohdy totožné. Příkladem je ulice Palackého (Zadní Přívoz), kde je pocit nebezpečí vysoký, ale reálná kriminalita nízká. Naopak v OC Karolina je percepce bezpečí relativně dobrá, ale výskyt reálné kriminality je vyšší, zejména kvůli krádežím. S touto optikou je potřeba přistupovat k připravovaným opatřením. Vzhledem k tomu, že percepce nebezpečí je v jistých místech neměnná již 10 let (např. přestupní body a zastávky), je nutné upřít pozornost na faktory ovlivňující pocit bezpečí. Z dostupných údajů lze konstatovat, že řada ze zmíněných prostorů má problematickou či zanedbanou podobu, která vyvolává u návštěvníků negativní pocity.

Šetření kvality života v MOaP (Příloha 5) poukazuje na to, že jednou z hlavních motivací pro život v městském centru je přítomnost pracovních, nákupních a kulturních příležitostí dostupných pěšky či na kole. Toto je v poměrně silném kontrastu s dalšími výsledky průzkumů (Přílohy 6 a 7), které poukazují na to, že se v městském obvodu nachází nedostatek infrastruktury umožňující pohodlnou a bezpečnou přepravu tohoto typu. Naopak negativně je v těchto průzkumech vnímána z pohledu kvality života individuální automobilová doprava a s tím spojená problematika parkování. Toto téma se navzdory různému tematickému zaměření jednotlivých pracovních skupin objevovalo na všech jednáních pracovních skupin. Z toho vyplývá, že současný stav nevyhovuje ani řidičům automobilů ani chodcům či cyklistům, ale zároveň je patrná neshoda k přístupu, jak tuto problematiku řešit. Výsledky šetření kvality života v MOaP (Příloha 5) zjednodušeně poukazují na to, že zatímco mladší obyvatelé upřednostňují kvalitní veřejný prostor a udržitelné

³ Vymezení obvodů Policie ČR neodpovídá administrativním hranicím města, ani městským obvodům. Na území MOaP se jedná o obvodní oddělení Ostrava – Přívoz, obvodní oddělení Ostrava – střed a obvodní oddělení Ostrava – Mariánské Hory.

⁴ Dále jen jako SVL.

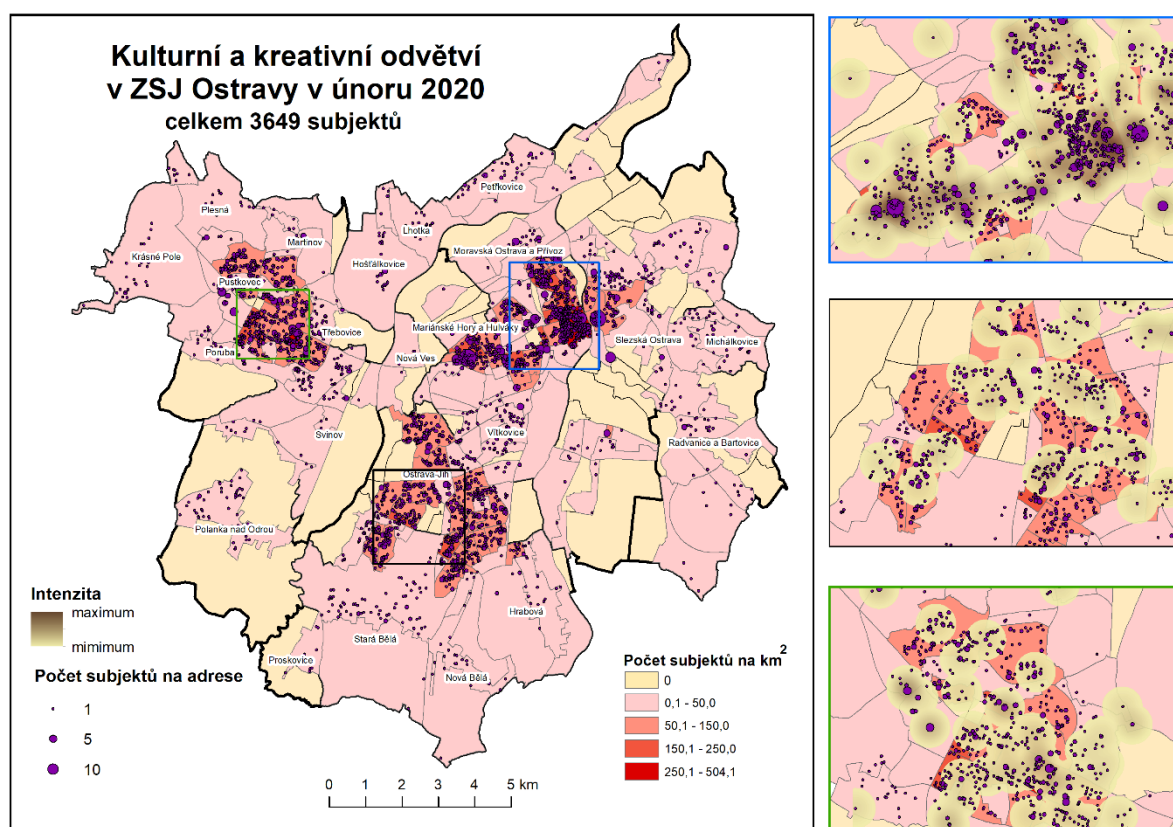
způsoby dopravy (např. pěší a cyklodoprava), starší obyvatelé v produktivním věku naopak upřednostňují dostatek parkování bez ohledu na možné dopady na podobu veřejného prostoru v městském obvodu. V závislosti na zdravotním stavu a s postupujícím věkem jsou nicméně i starší obyvatelé postupně ve větší míře odkázáni na pěší chůzi v kombinaci s hromadnou dopravou [12]. Vzhledem k tomu, že doprava, ať již pěší, cyklo či automobilová, má zásadní dopady na fungování městského obvodu, je nutné hledat řešení optimalizující její fungování. Výsledné řešení musí mít komplexní povahu, která bude koncepčně prosazována a postupně realizována v dlouhodobém horizontu.

MOaP jako centrum Ostravy a kraje

Městská centra představují klíčový prostor měst. Vytvářejí a současně i přitahují prostřednictvím působení tzv. externích úspor (pozitivních externalit) ekonomické, sociální a kulturní aktivity v metropolitních regionech [13]. Roli a pozici městského centra je nutné vnímat jak optikou města, tak optikou metropolitního regionu. V první uvedené úrovni je pak pozice následující povahy.

Postavení městského centra Ostravy nejen uvnitř hranic samotného města, ale i regionu, ovlivňuje skutečnost, že Ostravu lze fakticky považovat za trojměstí [2]. I z tohoto důvodu nemá městské centrum tak jednoznačně dominantní pozici, jak je tomu v jiných městech. Nejvýrazněji se slabší pozice projevuje v nižším počtu obyvatel, zatímco z hlediska rozmístění pracovních míst (zejména služeb) a spotřeby (maloobchod a kultura) je MOaP, a zejména pak oblast jeho historického jádra, motorem (post-industriální) ekonomiky města. Dostupná empirická evidence za sektor znalostně náročných služeb (konkrétně kulturních a kreativních odvětví, zkráceně KKO) dokládá [14], že tento typ služeb se jednoznačně koncentruje do historického jádra a také užšího vnitřního města, které jej obklopuje.

Mapa 2: Rozložení kulturních a kreativních odvětví v Ostravě

Zdroj: [14]

Toto vysoké zastoupení firem naznačuje přítomnost konkurenční výhody v podobě tzv. urbanizačních úspor (sdílení společné infrastruktury, pracovního trhu a informací). K podobným závěrům dospěli i další autoři [15], kteří zkoumali rozmístění firem v informačních a komunikačních technologiích v Ostravě. Bylo doloženo, že větší, zpravidla zahraniční firmy, si pronajímají převážně kanceláře typu A (tj. nejvyšší kvality), zatímco menší firmy preferují kanceláře typu B nebo C situované do starší zástavby historického jádra. Právě kompaktní bloková zástavba městského jádra slouží do jisté míry jako „urbánní inkubátor“ pro nové firmy ve znalostně náročných službách, což potvrzuje i nejvyšší počet nově vzniklých firem v této části městského obvodu v sektoru KKO mezi lety 2013 až 2020. Mimo to, lokality s vysokou koncentrací KKO se překrývají nebo sousedí s lokalitami, které procházejí sociálně-demografickou změnou. V těchto lokalitách jsou „původní ‘staré elity’ (...) nahrazovány mladším, vzdělanějším obyvatelstvem, jehož poměrně velkou část tvoří soukromí podnikatelé, pravděpodobně provozující nové typy servisních činností (...) Nejde však přitom o bohatou část města, ale spíše o výrazně urbánní prostor v sociálně kulturním slova smyslu“ [16].

Přítomnost prostorového prolínání práce a bydlení potvrzuje i novější výzkum (Příloha 5), v němž 31 % respondentů přiřadilo právě blízkosti zaměstnání velmi silný nebo docela silný vliv na přistěhování do MOaP. Současně to rozhodně neznamená,

že obyvatelé městského centra obsazují většinu pracovních míst, naopak. Význam historického jádra jako centra zaměstnanosti minimálně celoměstského charakteru v sektoru služeb potvrzují data od mobilních operátorů [17]. Podle těchto dat se v historickém jádru města (např. základní sídelní jednotky⁵ Historické jádro a Husův sad) pohybovalo (v 16:00 hod) v průměru mezi 126-188 uživateli (data jen za O2) na jeden hektar, přitom trvale žijících obyvatel bylo pouze 85 na hektar [3]. Pokud však zohledníme širší oblast (historické jádro a okolní základní sídelní jednotky), poměr mezi uživateli a trvale bydlícími se prakticky otočí. Zjednodušeně vyjádřeno, z těchto výsledků lze odvodit, že pracovní místa se koncentrují převážně v historickém jádru a jeho užším okolí. V neposlední řadě srovnání s dalšími městy dokládá, že pozice městského centra Brna nebo Zlína je výrazně silnější než v případě Ostravy. Z koncentrace pracovních míst na relativně omezeném prostoru vyplývají problémy spojené s parkováním, které však nedosahují intenzity známé z kompaktních měst srovnatelné velikosti. Navíc Ostrava disponuje vysoce kvalitní MHD.

Poněkud odlišně se vyvíjel sektor služeb orientovaných na zákazníka. Historické jádro plnilo do roku 1989 roli oblastního centra maloobchodu, přičemž se uvádí, že v centrální části bylo okolo 30 000 m² prodejních ploch. V první porevoluční dekádě se celková prodejní plocha postupně navyšovala, především o nepotravinářský segment. Avšak s rozvojem výstavby obchodních center (například Avion, Futurum) a později dalších obchodních formátů (diskonty) začal maloobchod v historickém jádru čelit nejen relativnímu, ale především absolutnímu poklesu, který kulminoval mezi lety 2012 až 2014 (i v důsledku výstavby OC Nová Karolina). Dnes se na území MOaP nachází de facto tři obchodní oblasti. Jedná se o nadregionální obchodní centrum první kategorie Nová Karolina (55 000 m²), druhé kategorie (OC Futurum včetně Retail parku cca 37 000 m²) a městské centrum s menším OC Laso [18], které dnes plní spíše jen lokální funkci. Hlubokou změnou neprošla jen prostorová organizace maloobchodu, ale taktéž jeho sortimentní struktura. U ní lze i vlivem pandemie COVID-19 a narůstající oblíbenosti nakupování na internetu očekávat radikální změny.

Na druhou stranu pokles maloobchodu vytvořil „okno příležitosti“ pro rozvoj gastronomie a osobních služeb, u nichž nelze oddělit spotřebu od místa (například kadeřnictví a holičství). Oba segmenty mají minimálně celoměstskou působnost, i když lze pozorovat rozdíl mezi nabídkou v pracovních dnech a víkendech. Víkendový výpadek dojíždějících pracovníků se prozatím nedaří kompenzovat poptávkou plynoucí z cestovního (příhraničního) ruchu. Aktuální stav hlavních nákupních ulic v historickém jádru města popisuje Příloha 9. Kompletní přehled vývoje maloobchodu a služeb za období 2006 až 2021 lze nalézt v Příloze 10.

⁵ Pozn.: Základní sídelní jednotka (ZSJ) představuje území, na kterém Český statistický úřad sleduje statistické údaje o obyvatelstvu. Kupříkladu Ostrava se skládá z 265 ZSJ, na území MOaP se pak nachází 43 ZSJ.

V rovině centra metropolitního regionu lze na pozici městského centra nahlížet podle odborné literatury prostřednictvím tří základních funkcí [13]:

1. rozhodovací a kontrolní funkce, kde lze jako indikátor využít přítomnost centrál národních a nadnárodních společností (hlavně služby) a doplňující infrastruktury, orgány veřejné správy (včetně nadnárodních organizací),
2. funkce místa tvorby inovací a konkurenceschopnosti, kdy rozlišujeme ekonomicko-technologické indikátory (univerzity, veřejné a soukromé vědecké a výzkumné instituce) a sociální a kulturní indikátory (divadla, muzea, operní domy, galerie, sportovní infrastruktura, klubová scéna atd.),
3. funkce „vstupní brány“ v klasickém dopravním smyslu (letecká doprava, železniční, dálniční napojení), znalostním (médiá, kongresy, knihovny) a tržním (veletrhy a výstavy) smyslu.

Uvedené funkce a indikátory je nutné vnímat v kontextu daného území. V případě Ostravy a jejího zázemí se jedná o metropolitní region dle Strategie regionálního rozvoje 21+ především „s ohledem na svou populační velikost, rozsáhlé urbanizované zázemí i přeshraniční vazby“. Jinak vyjádřeno, z hlediska funkčního se jedná o střeoevropský metropolitní region nižšího významu [19].

Podobně jako v celém Česku, i v Ostravě dominují především pobočky zahraničních firem (např. Tieto, Stora Enso). V samotné MOaP se nachází především orgány krajského významu (krajský úřad, krajský soud atd.). Dlouhodobé diskuze o relokační významnější státní instituce, jako například Českého báňského úřadu, prozatím nebyly realizovány. Obdobně umístění Nejvyššího stavebního úřadu v budovách Ekonomické fakulty VŠB-TU nebude pravděpodobně naplněno. Na území MOaP působí OU, jejíž společenská role bude posílena výstavbou nových budov na Černé louce. Naopak v příštích letech dojde k přesunu Ekonomické fakulty VŠB-TU ze současných prostor v historickém jádru do kampusu v Porubě. Nové využití rozsáhlých budov bude velkou výzvou a dojde rovněž ke snížení počtu studentů v městském centru. Zde je však nutné poznamenat, že dopady studentů na vitalitu MOaP jsou méně významné, což je dáno i tím, že velká část studentů univerzit v Ostravě ve městě jen studuje a značná část studentů při studiu pracuje. Přesto lze v univerzitách spatřovat potenciál pro rozvoj MOaP.

Pravděpodobně nejvyšší hodnoty naplňují kulturní indikátory, neboť jsou v MOaP lokalizovány významné kulturní instituce metropolitního významu (např. Národní divadlo moravskoslezské, Galerie výtvarného umění v Ostravě, Janáčkova filharmonie Ostrava, PLATO Ostrava) a kulturní funkce může být dále posílena plánovanými projekty (např. Koncertní hala). Širší využití kulturních institucí poněkud limituje jejich fyzická a částečně také funkční nepropojenost. Nad to role městského obvodu jako nositele kultury v posledních letech slábne. Velikost a dopad

klubové scény nekoresponduje s významem centra metropolitního regionu. Zatímco původní těžiště klubové scény městského centra – Stodolní ulice dnes plní roli ryze zábavního prostoru, slibně se rozvíjejí klubové aktivity v blízkosti řeky Ostravice. Oba prostory mají potenciál pro další rozvoj. U Stodolní ulice může být cenným impulzem rekonstrukce historické budovy městských Jatek, která bude sloužit jako nové sídlo galerie PLATO Ostrava, na nábreží Ostravice poté další propojování s areálem Černé Louky, případně s územím Nové Karoliny. Role (i neformální) kultury v regeneraci by měla být i nadále posilována nejen v historickém jádru, ale také v Přívoze a dalších oblastech městského obvodu (viz [14]).

Funkci „vstupní brány“ plní MOaP především v oblasti železniční dopravy, v tomto ohledu ovšem potenciál Hlavního nádraží jako dopravního a multifunkčního uzlu není naplněn. I proto jsou plánované změny vysoce žádoucí. Podobně přístup ke znalostem plně neodpovídá pozici jádra metropolitního regionu, a i proto může být projekt výstavby nové Moravskoslezské vědecké knihovny vnímán jako vysoce přínosný. Funkce veletrhů a výstav na Černé louce má význam lokální až regionální a zde nelze očekávat zásadní změnu. Do budoucna se však počítá s významnou proměnou této lokality skrze výstavbu budov OU, rovněž se zde plánují další projekty rezidenční výstavby a občanské infrastruktury.

Ve střednědobém horizontu bude realizována na území MOaP řada velkých urbánních projektů, u kterých bude převažovat financování z veřejných zdrojů. Většina v současnosti známých projektů bude lokalizována v jihovýchodní části městského obvodu (Černá louka, Karolina, okolí krajského úřadu), kde se formuje výrazná rozvojová osa městského centra. Opomenuto by však nemělo být možné riziko, že pozitivní multiplikační efekty budou prostorově omezené a prohloubí se sociálně-ekonomické rozdíly mezi touto částí a zbytkem obvodu. Právě zde by měl sehrávat významnou roli úřad městského obvodu MOaP. Zkušenosti z výstavby Nové Karoliny naznačují, že klíčovým faktorem realizace pozitivního vlivu velkých projektů a současně zabránění rozvinutí negativních efektů na existující struktury je kvalitní veřejný prostor v okolí nové výstavby, který umožňuje pohodlný pohyb chodcům [20].

Komunitní a udržitelný rozvoj

Problematika komunitního a udržitelného rozvoje byla řešena na stejnojmenné pracovní skupině, obě témata se totiž vzájemně doplňují. Udržitelný rozvoj nelze realizovat bez místní komunity a v případě, že komunita nenaplnuje své základní potřeby, není zajištěna její reprodukce, a nemůže mít dlouhého trvání [21]. Pro lepší přehlednost v rámci analytické části strategického plánu byla obě témata rozdělena. Obě témata navíc začínají mít v rozvoji měst stále větší význam, a z tohoto důvodu se autoři strategického plánu rozhodli pro širší analytický základ, než je tomu u ostatních témat. Obě témata lze provázat na úrovni opatření s mateřskými a základními školami, které mohou významně napomoci se zlepšováním fungování místních komunit a skrze osvětu budovat povědomí o udržitelnosti městského obvodu. Školství jako takové nebylo předmětem analýzy, neboť SMO disponuje novou Strategiií vzdělávání města Ostravy 2030, která školství analyzuje jako celek a ve které jsou definovány opatření, které by městský obvod měl realizovat.

Udržitelný rozvoj, životní prostředí a adaptace na změnu klimatu

V souvislosti s globální změnou klimatu se v Ostravě počítá do roku 2040 s nárůstem teploty o 0,8 °C, což představuje pro obyvatele města zdravotní problém. Nejvyšší náchylnost k přehřívání z ostravských městských obvodů vykázal MOaP, kde žilo 80 % obyvatel v oblastech s vysokou nebo zvýšenou náchylností k přehřívání. Nejhorší byla situace v historickém jádru a ostatních oblastech s vysokou hustotou osídlení. V MOaP teplo nejvíce vyzařovaly velké zastavěné areály, jako například OC Futurum, OC Nová Karolina, průmyslové areály a železnice, zejména v Přívoze [22]. Zásadním opatřením proti přehřívání je síť modrozelené infrastruktury, přičemž pro její funkčnost je nezbytná dostupnost vzhledem k rozmístění obyvatel, přístupnost pro veřejnost a dostatečná kvalita.

Největší zelenou plochu v MOaP představují Komenského sady, přívozká halda, plocha za čističkou odpadních vod a Sad Dr. Milady Horákové. Jmenované plochy současně vykazují nejvyšší biodiverzitu, která je spolu s přívětivostí k potřebám návštěvníků zásadním měřítkem kvality. Je tedy patrné, že i některé velké parky a brownfieldy mohou vykazovat vysokou biodiverzitu, která podporuje rekreační funkce a zvyšuje stabilitu ekosystému. Současně je ale zřejmé, že průmyslové areály a železniční infrastruktura zeleň postrádají a zároveň působí jako bariéra přístupu k zeleni, což je problém hlavně v Přívoze. Kromě velkých ploch se v historickém jádru a oblasti Jindřiška nachází množství menších ploch zeleně, alejí a keřů, které mají důležitou funkci konektivity jak pro pohyb obyvatel, tak zvířat.

Co se týká dostupnosti, 40 % obyvatel MOaP má zeleň dostupnou do 300 m (do 7 minut) a 50 % obyvatel do 500 m (do 12 minut). Nejlepší dostupnost mají obyvatelé historického jádra a dále obyvatelé v oblasti Jindřišky a Přívozu, nicméně mezi ulicí

Nádražní a železniční tratí je dostupnost horší. Mezi železničním koridorem a ulicí Mariánskohorskou (Přední Přívoz) je navzdory dobré dostupnosti problémem nízká kvalita zeleně. Nejhorší dostupnost zeleně mají obyvatelé v Přívoze na sever od železničního koridoru (Zadní Přívoz) a v oblasti Šalamouna. Zde je nutné zmínit, že i v těchto oblastech je zezeň přítomná, ale přístupnost je pro veřejnost omezená.

Z mapování zeleně z roku 2021 vyplývá, že ve srovnání s městskými centry a vnitřními městy velkých českých měst je dostupnost zeleně v MOaP dobrá, což souvisí s nižším tlakem na zástavbu zelených ploch. Nicméně adaptační opatření na změnu klimatu by se měla zaměřit na dostupnost, přístupnost a kvalitu zeleně v oblasti Přívozu a Šalamouna (Příloha 8). Podle výzkumu mezi zástupci městských samospráv z roku 2017 spočíval v MOaP největší problém související se změnou klimatu ve vlnách veder a dále potom v dlouhodobém suchu a nedostatku zeleně. S tímto vnímáním závažnosti rizik souvisela i preference typových opatření vzhledem k jejich účelnosti a proveditelnosti. Zástupci městských obvodů akcentovali opatření na rozšíření městské zeleně a obnovu vodních prvků, lepší využití dešťové vody a opatření v/na budovách [22]. Je tedy pozitivní, že si byli zástupci MOaP vědomi rizik a byly jim známy možnosti, jak je zmírňovat.

Nárůst teplot dopadne obzvláště na chronicky nemocné, seniory a další zranitelné skupiny s nízkou schopností adaptace, jako děti a socio-ekonomicky slabší obyvatelé. V MOaP je (po Porubě) nejvyšší koncentrace zranitelných skupin v Ostravě, a to kvůli přítomnosti zdravotnických zařízení (zejména Městské nemocnice Ostrava na Fifejdách) a většímu podílu staršího obyvatelstva v oblasti Šalamouna a Jindřišky; dále poté kvůli vysoké koncentraci školských zařízení a socio-ekonomicky slabšího obyvatelstva v Přívoze. Nelze rovněž opomenout vystavení pracujících osob vysokým teplotám, což je vzhledem ke koncentraci firem a institucí v MOaP také problémem, a to zejména v historickém jádru. Koncentrace rizikových skupin do hustě osídlených oblastí, které vykazují vysokou náchylnost k přehřívání, představuje jednak zdravotní riziko pro obyvatele, ale rovněž pro městský obvod a město. Důvodem je fakt, že s rostoucí teplotou vlivem klimatických změn může docházet ke snižování kvality života, a prohlubujícímu se vystěhovalectví movitějších zranitelných skupin z těchto lokalit. Vzhledem k vysoké koncentraci starší zástavby, která v některých oblastech (zejména Přívoz) trpí zastaralostí a zanedbaností ještě z období socialismu, je podstatným problémem v MOaP také zvýšená citlivost obyvatel těchto budov na zvyšování teploty a rovněž vysoká energetická náročnost těchto budov na spotřebu energie a potažmo vypouštění skleníkových plynů. Proto je vhodné, aby investice do budov mírnily dopad změn klimatu na obyvatele a současně snižovaly dopad těchto budov na změnu klimatu. Toto opatření má v MOaP zvláštní význam vzhledem k poměrně vysokému podílu nemovitostí v majetku městského obvodu v zanedbaných lokalitách.

Ostrava a Moravskoslezský kraj trpí dlouhodobě zhoršenou kvalitou ovzduší, přičemž na území ostravské aglomerace docházelo v roce 2020 k překračování zákonem stanovených emisních limitů na 56 % území [23]. Přestože celkový objem emisí v regionu klesl od 90. let o 93 % [24], byla na území kraje prokázána příčinná souvislost mezi koncentracemi polutantů (NO_x, benzo(a)pyrenu a částic PM_{2,5}) a zvýšenou úmrtností na nemoci oběhové soustavy a nádorová onemocnění [25]. V této souvislosti je vhodné zmínit, že Ostrava patřila mezi šest z téměř tisíce evropských měst s nejvyšším počtem úmrtí v důsledku znečištění mikročásticemi PM_{2,5}, kterým mohlo zabránit dodržování norem stanovených Světovou zdravotnickou organizací [26]. Limity znečištění stanovené českou vládou byly překračovány na celém území Ostravy, nejvýrazněji poté benzo(a)pyrenem. Jeho koncentrace však na úrovni ostravského metropolitního regionu mezi lety 2010-2020 klesala [23]. Nejvyšší koncentrace byly v Ostravě zaznamenány právě v MOaP, spolu s Radvanicemi a Bartovicemi a Mariánskými Horami, kde byla patrná souvislost s lokalizací průmyslových podniků. V případě MOaP se jedná o OKK Koksozny a.s. v Přívoze, která benzo(a)pyren produkuje během technologického procesu výroby koksu. Přestože nelze opomenout vliv přenosu polutantů z blízké katovické aglomerace, vzhledem k převládajícímu směru proudění vzduchu z jiho-západu je patrné, že většina znečištění má místní původ. Kromě průmyslu jsou zdrojem znečištění rovněž tzv. lokální topeniště, nicméně vliv tohoto zdroje se daří snižovat díky tzv. kotlíkovým dotacím.

Podle průzkumů mezi obyvateli MOaP z let 2018 a 2020 (Přílohy 5 a 6) bylo životní prostředí nejhůře hodnoceným aspektem života z 22 hodnocených aspektů, přičemž spokojenost obyvatel s tímto aspektem byla v MOaP výrazně nižší než na úrovni celé Ostravy. Není proto překvapivé, že špatný stav životního prostředí byl nejvýznamnějším důvodem k odstěhování z MOaP, a to zejména pro vzdělané obyvatelstvo a rodiny s dětmi. Rozdíl mezi vnímáním kvality životního prostředí na úrovni Ostravy a MOaP tak může přispívat k vystěhování do příměstských zón Ostravy [27], přičemž na úrovni Ostravy se jedná o nejvýraznější zdroj ztráty obyvatel. Mimo již zmiňovaného znečištění ovzduší jsou další environmentální zátěží brownfieldy, které tvoří 8 % z celkové rozlohy města [18]. Spolu s rozsáhlými průmyslovými areály a infrastrukturou snižují atraktivitu městského prostředí. Z výzkumů vyplývá, že obyvatelé MOaP považují za největší problém nízkou kvalitu životního prostředí a reagují na ní vystěhováním. Přestože podle terénního šetření má MOaP dobrou dostupnost zeleně (Příloha 8), odpovědi obyvatel (Příloha 7) naznačují nedostatky v její přístupnosti a kvalitě. Lze předpokládat, že nároky na kvalitní zeleň porostou se zvyšováním průměrných teplot v Ostravě v důsledku globální změny klimatu.

Komunity a jejich potřeby

Jednou z mnoha perspektiv studia fungování městské společnosti je pohled na město jako na specifickou komunitu lidí, která se přizpůsobuje podmínkám prostředí, ve kterém žije. Zároveň komunity toto prostředí formují podle svých potřeb. Komunitou se rozumí „skupina sociálních jednotek a systém organizovaný na rezidenční bázi plnící [specifické] funkce [v] obytné oblasti“ [28]. Město je hierarchicky rozčleněno do několika obytných oblastí – od městských čtvrtí po místní komunity. Vymezení komunity v městské čtvrti (např. v MOaP) však není limitováno počtem rezidentů či hustotou zalidnění. V centrech měst můžeme pro potřeby plánování rozlišit skupiny aktérů, kteří jsou: 1) v městském centru přímo přítomni (rezidenti), 2) v městském centru dlouhodobě působí (podnikatelé, studenti, pracující), 3) krátkodobí návštěvníci z jiných městských obvodů nebo regionu (vyplývá z využívání služeb a funkcí, které mají význam pro širší region) [13]. Zde se zabýváme pouze aktéry z první a druhé kategorie. Kromě komunit se zde také zaměřujeme na některé cílové skupiny, které neodpovídají výše uvedenému popisu komunit, ale jsou pro rozvoj MOaP z nějakého důvodu klíčové.

Z výsledků dotazníku (Příloha 7) vyplývá, že mezi nejvýraznější komunity v městském centru patřily rodiny s dětmi, sportovci (cyklisté, běžci), pejskaři, senioři a umělci. Pracovní skupina komunitní a udržitelný rozvoj a 5. Komunitní plán sociálních služeb dále identifikoval komunity rodin ohrožených chudobou, Romy, cizince, studenty a dospívající. Z výčtu je patrné, že se některé komunity mohou překrývat, což vyplývá z toho, že obyvatelé využívají ve městě různé funkce, plní různé role a mají různé zájmy. Vyjádřené potřeby respondentů v odpovědích často korespondovaly s jejich přihlášením se ke komunitě. Rezidenti se nejčastěji vyjadřovali k charakteru veřejného prostoru, což je vzhledem ke každodenní interakci s prostředím logickým vyústěním.

Rodiny s dětmi

V současné době i z dlouhodobé perspektivy dochází k odlivu této skupiny obyvatel, a proto je identifikace příčin a následná formulace opatření směřujících k nápravě důležitou součástí strategického plánu. Dle průzkumu potřeb ostravských rodin z roku 2020 je městský obvod ve všech sledovaných aspektech ve srovnání s celoměstským průměrem hodnocen hůře s jedinou výjimkou, kterou představuje městská hromadná doprava. Jeden z identifikovaných problémů rodin spočíval v nedostatečném množství prostorů a zelených ploch vhodných pro aktivně trávený volný čas. V tomto ohledu chyběly například veřejná WC, prostory pro grilování a relaxační prvky. Prostor pro realizaci volnočasových aktivit dětí byl označen jako nedostatečný vzhledem k potřebám dětí napříč všemi věkovými skupinami, přičemž nejhorší situace byla u mladistvých. Respondenti dále upozornili na nižší míru

pocitovaného bezpečí a nedostatečnou přívětivost veřejného prostoru. Příčinou nespokojenosti byla také nedostatečná nabídka bydlení splňující kvalitativní a velikostní požadavky rodin. V rámci průzkumu 50 % respondentů deklarovalo záměr se z městského obvodu odstěhovat. Mezi pozitiva bydlení v MOaP patří kvalitní systém veřejné dopravy a vzdělávání na všech stupních, dále možnost pohybovat se v rámci městského obvodu pěšky či na kole, blízkost zaměstnání, dostupnost kultury a široké škály gastronomických podniků (Příloha 7).

Rodiny a osoby ohrožené chudobou

Je patrné, že výše uvedené potřeby se týkaly zejména rodin s vyšším socio-ekonomickým statusem, ale důležitá jsou také preventivní opatření na podporu rodin a osob ohrožených chudobou. Ty se obvykle definují na základě příjmu dávek v hmotné nouzi. Vlivem růstu spotřebitelských cen⁶ a cen energií se dá očekávat, že se v roce 2022 velikost této skupiny obyvatel zvětší. Podpůrná opatření, např. formou aktivní depistáže (cílené, včasné vyhledávání ohrožených osob), která dokáže zachytit a stabilizovat tuto skupinu, jsou nutná pro budoucí socioekonomický rozvoj městského obvodu.

Nástrojem pomoci a podpory osobám, které se již ocitly v nepříznivé životní situaci, jsou sociální služby, jež má v gesci sociální odbor úřadu městského obvodu a odbor sociálních věcí a zdravotnictví MMO. Na poskytování těchto služeb se také podílí neziskové organizace (Charita Ostrava, Armáda Spásy, Vzájemné soužití aj.). Zasiťování sociálními službami (azylové domy, noclehárny, domovy se zvláštním režimem, domy na půl cesty) na území městského obvodu je relativně dobré, ale problematická se jeví jejich absorpční kapacita. Například v roce 2020 musely azylové domy pro matky s dětmi odmítnout 51 žádostí z důvodu nedostatečné kapacity, u azylových domů pro muže šlo o 11 odmítnutých žádostí [9]. Jistou mezeru tvoří pobytové služby pro úplné rodiny – většina kapacit pro rodiny se zaměřuje na matky s dětmi, nicméně podle výzkumu v Ostravě oddělení otce od rodiny není pro některé klienty přijatelné [29]. Na tomto poli působí například sociálně aktivizační služba Hnízdo (Vzájemné soužití), která sice neposkytuje přímo pobytové služby, ale svými aktivitami se snaží zachovat trvalé soužití dětí s jejich rodiči. Jistou mezeru tvoří rovněž volnočasové aktivity pro mládež v SVL, jako je Přívoz [30].

Specifickou skupinu představují osoby bez přístřeší, kterých na území Ostravy žilo 900 [31]. V roce 2012 žilo v MOaP 67 lidí bez domova, přičemž nejvyšší koncentraci vykazovalo historické jádro [32]⁷. Tito lidé prochází náročným životním obdobím, často se do své situace dostali svojí vinou jen z části, a podobně jako obyvatelé SVL

⁶ V roce 2021 byl zaznamenán meziroční růst inflace o 5,8 % [46], přičemž v roce 2022 je očekávána intenzifikace růstu.

⁷ Tento údaj pochází ze sčítání bezdomovců, které probíhá ve stejný rok, jako SLDB. V roce 2021 tedy opět proběhlo, přičemž výsledky budou pravděpodobně známy v průběhu roku 2022.

nemají kapacity se z bytové nouze bez pomoci dostat. Jako nedostatečný se kromě stabilního bydlení jeví přístup k základní zdravotnické péči; specifikem je poté přístup k léčbě závislostí, které jsou v této skupině velmi časté. Pro řešení situace je potřeba komplexní péče a podpora založená na intenzivní spolupráci a koordinaci zdravotnických a sociálních služeb, což v rámci městského obvodu potažmo celého města prozatím nefunguje. Nakonec je nutné zmínit, že majoritní společnost přítomnost lidí bez domova vnímá negativně, a to zejména pro narušení pocitu bezpečí.

Senioři

Podle výzkumu z roku 2012 byla přívětivost města k potřebám seniorů hodnocena v Ostravě v porovnání s ostatními českými městy jako hluboce podprůměrná, a to zejména kvůli nákladům na bydlení, nízké kvalitě veřejného prostoru a souvisejícího pocitu nebezpečí. 60 % ostravských seniorů se proto bálo chodit ven v noci a 30 % i ve dne, což byl nejhorší výsledek mezi českými městy [12]. Lidé v post-produktivním věku patří, vzhledem k trendu stárnutí populace a selektivnímu vystěhovalectví mladších skupin obyvatel, ke stále početnější komunitě žijící v městském obvodu. Dle bližší analýzy můžeme identifikovat koncentraci relativně starších obyvatel především na sídlištích a v oblasti Jindřišky, která má nejvyšší index stárání. Mezi nejpálčivější problémy této komunity patří nadměrné náklady na bydlení, které spočívají ve vynakládání více než 40 % příjmů na úhradu bydlení. Tato situace často souvisí s velikostně nadměrnými bytovými jednotkami pro jedno- nebo dvoučlenné domácnosti seniorů v kombinaci s nižším starobním důchodem. S tímto nesouladem souvisí ohrožení ztrátou bydlení, přičemž příspěvek na bydlení využívá pouze 20 % seniorů, kteří na něj mají nárok. Nízká využívanost příspěvku může souviset s nedostatečnou informovaností, studem a stigmatizací příjemců dávek v Česku [31].

Nejohroženější skupinou seniorů jsou senioři se sníženou soběstačností, kteří vyžadují zvýšenou podporu v oblasti sociálních služeb. Obecně jsou senioři ohroženi sociálním vyloučením na okraj společnosti, které může vést k pocitu osamění, a to např. také z důvodu obecně nižší digitální gramotnosti, slabé či finančně nedostupné nabídky kulturního a volnočasového vyžití či snížené pohyblivosti příslušníků této komunity.

Dospívající a studenti

V dnešním globalizovaném světě, který umožňuje rychlou a snadnou mobilitu, je zapotřebí nabízet v rámci městského obvodu atraktivní prostředí v oblasti kultury a sportu, které uspokojí potřeby vysoce mobilní komunity dospívajících a studentů. Třebaže pandemie COVID-19 a související restrikce na čas mobilitu omezily, o to více se obyvatelé zaměřily na hodnocení stávající nabídky v rámci svého bydliště.

Žádoucí je mimo jiné podporovat aktivní participaci na veřejném dění, která má následně potenciál vytvoření vztahu obyvatel k městskému obvodu, díky němuž budou ochotní své budoucí pracovní a rodičovské ambice naplňovat právě zde. Dospívající a studenti tvoří v rámci městského obvodu nezanedbatelnou skupinu, a to díky vysoké koncentraci vzdělávání.

Z dotazníkového šetření mezi studenty z roku 2020 vyplynula potřeba zvýšení atraktivity ostravských univerzit a celkově studentského prostředí ve městě. Byla identifikována diverzita ve vnímání míry atraktivity v závislosti na typu škol, konkrétně u respondentů z gymnázií, lyceí a konzervatoří město nepředstavovalo atraktivní místo pro jejich budoucí studium na vysoké škole. Naopak studenti odborných učilišť hodnotili město jako atraktivní místo pro jejich budoucí studium.

Zvýšení atraktivity lze dosáhnout pomocí rozvoje kulturní scény města. Na té stávající studentům scházela nabídka levnější kultury a kultura pouliční, která je typická finanční nenáročností a neformálním charakterem. Nemalá část studentů by rovněž ocenila širší nabídku kultury pro mladé, popřípadě rozšíření nabídky kin, letních kin, jarmarků, trhů a koncertů (Příloha 5).

V centru města měla historicky neformální kultura a pestrá nabídka pivnic a klubů s dostupnými cenami významné místo, nicméně v současnosti velikost klubové scény neodpovídá velikosti města. Historický vývoj ukazuje, že aktéři z uměleckého prostředí často „objeví“ nějaké opuštěné a zanedbané místo, kulturním programem ho ožíví a následně jsou kvůli zvýšení nájmů vytlačeni ziskovějšími aktivitami. Tímto procesem prošel v posledních letech v MOaP důl Hlubina [32] a velmi známým příkladem je také oblast Stodolní ulice. Ta se díky původní alternativní kultuře v 90. letech stala během 30 let jednou z nejznámějších turistických atrakcí Ostravy. Během tohoto procesu ovšem došlo kvůli absenci usměrňování ze strany veřejného sektoru k vytlačení kulturních aktivit, unifikaci nabídky, a nakonec i dominanci kasín a nočních klubů [13], které v kolemjdoucích vyvolávají snížený pocit bezpečí [33]. S tímto vědomím je nutné vnímat vývoj dalších lokalit v MOaP, jako je Havlíčkově nábřeží a Přívoz, kde investice do fyzických struktur mohou bez zásahu veřejného sektoru opět vést k vytlačení komunitně orientovaných kulturních aktivit. V současné době probíhá výstavba multifunkčního areálu OU v areálu Černé louky, který má potenciál zvýšit atraktivitu městského obvodu potažmo celého města. Moderní zázemí pro sport, zdraví a technologie Pedagogické fakulty a Klastu umění a designu Fakulty umění bude dostupný nejen studentům, ale i veřejnosti. Je rovněž nutné připomenout, že mladí a studenti nestojí pouze v roli poptávky po neformální kultuře, ale také jí aktivně vytvářejí. Z těchto investic vyplývá zvýšená potřeba ochrany diverzity stávající kulturní nabídky a, vzhledem k tomu, že v městském centru přibude mladých lidí, také její další rozvoj.

Obyvatelé vyloučených lokalit

V současnosti není k dispozici studie, která by se komplexně věnovala problematice romské komunity a SVL v MOaP, a proto budeme vycházet z existujících studií z vyšších a nižších prostorových úrovní. Domníváme se totiž, že s přijatelnou mírou zkreslení budeme moci usuzovat na stav problematiky v MOaP. V Ostravě žilo podle odhadů mezi 20 000 a 40 000 Romů, asi 6 500 osob v SVL, 7 000 v tzv. ubytovnách (tj. ty, které mohou přijímat doplatek na bydlení) a dalších 20 000 bylo ohroženo ztrátou domova. V SVL tvořil podíl Romů 80-90 % [34–36]. Přestože tedy zdaleka všichni ostravští Romové nežili v SVL, život v SVL je spojen s řadou intenzivních společenských problémů, které jejich obyvatelé (nejen Romové) nemají kapacitu řešit. Z tohoto důvodu se zaměřujeme pouze na obyvatele SVL a ubytoven, protože intervence v těchto oblastech jsou nejvíce účelné. Současně je nutné poznamenat, že i Romové žijící mimo SVL se mohou potýkat s některými problémy, jako například s horším přístupem ke službám vzhledem k přetrvávající diskriminaci, třebaže mohou být do majoritní společnosti relativně integrovaní. V Ostravě se nacházelo 15 SVL a 37 ubytoven, přičemž v samotné MOaP se jednalo o 2 SVL v Přívoze s přibližně 1 900 obyvateli. Konkrétně se jednalo o SVL kolem ulice Cihelní a oblast Zadního Přívozu, přičemž druhá jmenovaná patřila mezi největší SVL v Ostravě a Moravskoslezském kraji. V MOaP se dále nacházelo 9 ubytoven s 863 lůžky [34]. Zde je vhodné podotknout, že zatímco počet SVL je poměrně stabilní, vzhledem k měnícím se zákonům může ve větší míře kolísat počet ubytoven (viz tamtéž). Podle údajů z roku 2017 vlastnila MOaP 480 bytů v SVL, z nichž polovina byla prázdná [34].

Problematika sociálního vyloučení je vysoce komplexní, a proto zde budou zmíněny jen některé příčiny, a důsledky identifikované studiemi v Ostravě. Klíčovým zastřešujícím problémem je, že podmínky sociálního vyloučení omezují možnosti úniku z lokality a vzestupné sociální mobility. Dílčím problémem je pozice na pracovním trhu. Podle kvalifikovaných odhadů převládá v ostravských SVL a ubytovnách 60-90% nezaměstnanost [35]. Jak ukázala případová studie [30] Romů na ostravském pracovním trhu, tento údaj se týká spíše začlenění do formálního trhu práce než práce jako takové. Romové jsou často zaměstnáni například na výkopových pracích, stavbách a v úklidových službách, kde je normou pracovat na „dohodu o provedení práce“, nebo jsou krátkodobě najímáni na práce v průmyslových zónách a v maloobchodních řetězcích přes pracovní agentury. Důsledkem je, že jsou Romové často vedeni jako nezaměstnaní, přestože ve skutečnosti pracují. Tyto pracovní-právní vztahy postrádají benefity standardních pracovních smluv, pracující stávají do nejisté pozice a převládají nízké mzdy [30]. Není proto překvapivé, že mezi Romy panuje vysoká míra materiální deprivace [37].

Druhým významným zdrojem sociálního vyloučení je charakteristika sociálně vyloučených lokalit a jejich pozice v rámci města. Typickým příkladem je Zadní Přívóz, který je prostorově oddělený železnicí, průmyslovými areály a kapacitními komunikacemi [38]. Vzhledem k nízké kvalitě bydlení, nedostupnosti komerčních a veřejných služeb a vnímání nižší bezpečnosti je Přívóz v malé míře obýván majoritou. Naopak Romové se v Přívózu koncentrují, protože majoritní společnost si jejich přítomnost spojuje se stereotypními představami a je schopná vyvíjet účinný tlak na majitele domů, aby Romům byty v atraktivnějších lokalitách Ostravy nepronajímali, a to bez ohledu na to, jaké jsou skutečné charakteristiky konkrétních romských zájemců o bydlení [39]. Jedním z důvodů této percepce je mezi Romy tradiční trávení volného času ve velkých skupinách ve veřejném prostoru (tamtéž), které je některými příslušníky majority vnímáno negativně a také fakt, že tyto lokality se mohou stávat terčem rasového napětí a jejich přítomnost může snižovat cenu okolních nemovitostí [38]. Velký problém představují tzv. obchodníci s chudobou, kteří v Přívóze rovněž Romům poskytují bydlení [39], a kteří otevřeně zneužívají nelehké situace Romů a využívají praktik, které jsou na hraně nebo i za hranou zákonnosti [37].

Cizinci a zahraniční studenti

V MOaP žije početná komunita cizinců, nicméně velká část v místě pobytu nemá nahlášený trvalý pobyt, čímž městský obvod přichází o nemalé finanční prostředky v rámci rozpočtového určení daní. Přihlášený pobyt má pouze 2 586 cizinců (k 31.12.2021). Cizinci v městském obvodu, potažmo celé Ostravě, oceňují pocit bezpečí a – v rozporu s ostatními komunitami – dobrý stav životního prostředí. Specifickou skupinu cizinců tvoří zahraniční studenti, kdy pouze na OU, která je soustředěna zejména v historickém jádru, bylo v roce 2020 přihlášeno do studijních programů 783 studentů s bydlištěm v zahraničí a dalších 300 přijelo za celý akademický rok v rámci výměnných programů. V roce 2019 se jednalo o obdobné počty [32,33]. Navzdory probíhající pandemii COVID-19 se tedy podařilo udržet počty zahraničních studentů, byť některé studentské mobility byly realizovány pouze ve virtuální formě. Z toho vyplývá, že se na území obvodu pohybuje pravidelně minimálně 3 000 cizinců.

Ostatní komunity

Zde je vhodné podotknout, že v MOaP se vyskytuje řada dalších komunit a že cílem této části nebylo vytvořit jejich kompletní přehled, nýbrž alespoň indikativně pokrýt ty nejvýznamnější. Mezi další významné komunity, které by si zasloužily pozornost lze zařadit následující:

- **Místní drobní podnikatelé**

Zejména v oblasti maloobchodu, gastronomie a služeb v historickém jádru lze sledovat významnou skupinu drobných podnikatelů. Ti však spíše představují jistou cílovou skupinu než komunitu v úvodu zmíněném vymezení. Činnosti, které vyvíjejí, jsou zásadní nejen pro organický a udržitelný rozvoj, ale taktéž přispívají k osobitosti a autenticitě města. Jelikož se jedná o velkou skupinu zahrnující mnoho menších subjektů s různými potřebami a preferencemi, předpokladem pro efektivní spolupráci je intenzivní a systematická komunikace, jak dokládají bohaté zkušenosti ze zahraničních měst. Součástí širšího okruhu komunikace by měli být taktéž majitelé nemovitostí a další relevantní aktéři (např. developři atd.). Komunikace mezi městským obvodem a touto cílovou skupinou probíhá, nicméně nemá systematickou a konzistentní podobu, což neumožňuje realizovat společné aktivity směrem ke zvýšení celkové atraktivit MOaP.

- **Sportovci**

V případě komunity sportovců jsou myšleni především rekreační sportovci. O pozitivních dopadech rekreačního sportu na lidské zdraví panuje široká shoda. Sport je vnímán jako užitečný nástroj pro budování sociálního kapitálu a inkluze zejména u mladistvých obyvatel [41], případně i na rozvoj morálně volných vlastností, které mají vliv na plnohodnotné zapojení do společnosti. Například studie [42] pak zjistila, že městské čtvrtě s nižší mírou sociálního kapitálu se vyznačují nižším zapojením mladých obyvatel do pohybových a sportovních aktivit. V Ostravě byla rovněž zjištěna souvislost mezi výší příjmů a intenzitou sportovních aktivit, kdy pro řadu domácností s nižším příjmem nebyl sport finančně dostupný [43]. MOaP disponuje relativně dobrou sportovní infrastrukturou. Oblíbené místo pro venkovní aktivity (např. běh) představují především Komenského sady, ty se nicméně v letních měsících potýkají s nadměrným počtem návštěvníků. Celkově oblast v okolí řeky Ostravice nabízí kvalitní zázemí pro běh nebo jízdu na kole a je využívána také jako možnost snadného a rychlého „výjezdu“ mimo město. Aktuální revitalizace Havlíčkova nábřeží zajistí komfortní a bezpečné využití prostoru chodci, běžci i cyklisty. O něco složitější situace panuje v oblasti sportovišť. Ty v současnosti dostupné se koncentrují v blízkosti Komenského sadů (tenisové kurty, bazén, sportovní

hala, fotbalové hřiště) a na Fifejdách (tenisové kurty, sportovní hala). Za dlouhodobý problém lze považovat omezenou přístupnost hřišť situovaných v areálech vzdělávacích institucí, které jsou pro návštěvníky otevřeny pouze omezeně. V historickém jádru městského obvodu chybí hřiště pro míčové sporty. Tento nedostatek bude částečně eliminován výstavbou sportovního areálu OU na Černé louce, který má být přístupný veřejnosti, a výstavbou sportovní haly na Fifejdách, který se ale má orientovat zejména na výkonnostní sport. Přesto by doplnění tohoto typu infrastruktury bylo přínosné. Jako rychle realizovatelná možnost se jeví „kapesní hřiště“, která mohou být i dočasné povahy – v předchozích letech takto fungovalo hřiště například na Masarykově náměstí. Sociální dopady u sportovních aktivit jsou sledovány omezeně, ale jejich přínos by bylo chybou opomíjet.

- **Chovatelé psů**

Na území městského obvodu je přihlášeno do evidence 1 759 psů (údaj k 31. 12. 2021), přičemž jich ještě v roce 2014 bylo 2 139. Navzdory očekávání, že v důsledku pandemie COVID-19 dojde k nárůstu počtu psů, nebyl dle dostupných dat žádný nárůst zaznamenán a počet psů v MOaP nadále klesal. Navzdory klesajícímu oficiálnímu počtu psů patří pejskaři mezi největší neformální komunity. Tím, že venčení psů je ryze venkovní aktivita, komunita pejskařů patří rovněž k nejviditelnějším zástupcům komunit. Vlastnictví psa má pozitivní vliv na fyzickou aktivitu a sociální interakci majitelů. Především kvůli prvnímu vlivu se doporučuje podporovat vlastnictví psa [44]. Odborné studie rozlišují dva typy venčení psů. Nutné (funkční venčení) a rekreační. První typ venčení, které se odehrává na ulicích či městských zelených plochách neposkytuje výraznější benefity jak pro majitele, tak pro psa samotného. Naopak druhý typ venčení má pozitivní vliv na fyzickou a duševní regeneraci majitelů a poskytuje větší míru spokojenosti i psům. Předpokladem pro tyto aktivity je však existence dostupných zelených ploch, pokud možno i s volným výběhem či psím hřištěm [45]. V městském obvodu plní hlavní roli prostoru (oblast historického jádra a Jindřišky) pro rekreační venčení Komenského sady a břehy řeky Ostravice, pro oblasti Fifejd a Šalamouna především Sad Dr. Milady Horákové a v oblasti Šalamouna se nachází místo pro volný výběh psů v Hlubinské osadě. V MOaP se nenachází klasické psí hřiště, které by mohlo zvýšit nabídku pro majitele psů. Relevanci a výběr vhodného místa by bylo vhodné podrobit hlubší diskuzi a do jeho plánování zapojit i místní komunitu. Směrem dovnitř komunity pejskařů je nezbytné vyvíjet tlak na dodržování předpisů (pohyb psa pouze na vodítku mimo povolené prostory) a taktéž důsledný sběr psích exkrementů. Právě nedůsledný sběr psích exkrementů ze strany některých nezodpovědných chovatelů podněcuje konflikty ohledně využívání

veřejného prostoru, který je jimi znečišťován a vrhá negativní světlo na tuto komunitu.

- **Obyvatelé dojíždějící za prací**

Přirozenou a žádoucí součástí vitálních center měst je každodenní dojíždka pracujících. Nelze je zahrnout mezi komunity, ale zohlednění jejich existence a potřeb je nezbytné. Městská centra, jako jádra městské ekonomiky, významně profitují z pracujících, kteří využívají nabídky maloobchodu, gastronomie a služeb. Z rozhovorů se zástupci této skupiny (především znalostně náročných obchodních služeb) vyplynul mimo jiné problém související s chybějící promyšlenou koncepcí parkování. V konkrétní rovině se pracující vyjádřili, že nedostupnost parkovišť typu park & ride za přijatelné ceny působila do jisté míry jako potenciální faktor pro vystěhování, respektive změnu místa práce. Samotná image centra města, hodnocená z pohledu nabídky maloobchodu, služeb a gastronomie a vnímání bezpečnosti, se ukázala také jako velmi důležitá, přičemž současný stav nebyl hodnocen příliš pozitivně.